

MIGRATIE, DE COMMUNAUTAIRE KWESTIE EN HET VLAAMS-NATIONALISME

BRUNO DE WEVER

Tom Naegels, *Nieuw België: een migratie-geschiedenis 1944-1978*
Tielt, Lannoo, 2021, 413 pp., ISBN
9789401434508.

Dat immigratie de geschiedenis van het Vlaams-nationalisme mee heeft vorm gegeven, is geen geheim. Het Vlaams Blok/Belang werd groot met een uitgesproken xenofob programma dat zich vooral richtte tegen niet-Europese migranten uit Noord-Afrika en Turkije. Dat komt ongetwijfeld aan bod in het nog te verschijnen tweede deel van *Nieuw België* dat de periode na 1978 behandelt. Het feit dat de auteur het jaar waarin het Vlaams Blok ontstaat als cesuur kiest, duidt op het

belang dat hij zelf hecht aan het verschijnen van deze partij aan het politieke firmament. Verrassender is dat ook het eerste deel over de periode 1944-1978 heel veel interessante informatie bevat over het verband tussen immigratie en de communautaire geschiedenis van België. Deze bespreking handelt uitsluitend over dat verband, terwijl het boek vanzelfsprekend een veel breder palet heeft. Het is een zeer leesbare en gebalanceerde synthese van de impact van immigratie op het naoorlogse België. Het boek kreeg een goede ontvangst zowel bij specialisten als het brede publiek. De auteur ontving in september 2022 de prijs voor het 'Belangrijkste Boek van het jaar' voor het eerst uitgereikt door een Nederlands-Vlaamse jury die 400 inzendingen beoordeelde.

De eerste grote immigratiegolf in België na de Tweede Wereldoorlog bestond uit Italianen die aangetrokken werden voor de zware mijnarbeid waartoe steeds minder Belgen bereid waren. Italië dat een hoge werkloosheid kende, drong in de onderhandelingen over Europese economische samenwerking aan op een vrij verkeer van werknemers. Het hoofd van de Belgische onderhandelaars, Albert Delpérée, was niet enthousiast. Hij wees op het gevaar dat er bij de bevolking weerstand zou groeien tegen massa-immigratie zodat ze van de weeromstuit op partijen zouden stemmen die voorstander waren van een protectionistische politiek wat de liberalisering van de arbeidsmarkt zou bemoeilijken. Uiteindelijk kwam de massa-immigratie van Italianen er toch. Ze kwamen uit het arme zuiden waar geen mijnen waren, terwijl België over een kolonie beschikte met een massa ervaren mijnwerkers. Maar het idee dat Congolezen zij aan zij met Belgische mijnwerkers zouden werken, was ondenkbaar wegens de heersende racistische opvattingen die ook in de kolonie zelf leidden tot een de facto apartheidregime. De Italiaanse immigratie viel stil onder meer

als gevolg van de erbarmelijke omstandigheden waarin de immigranten moesten leven. De mijnramp van Marcinelle in 1956 waar 136 Italianen om het leven kwamen, bezegelde slechts deze evolutie. Minder bekend is dat in de mijn van Bois du Cazier ook 33 Vlamingen omkwamen. Een massa Vlamingen werkte in Wallonië wegens de grote werkloosheid in Vlaanderen. De Volksunie, schreef naar aanleiding van de ramp dat Vlamingen en Italianen de ‘koelies’ van Europa waren. De VU eiste ‘werk in eigen streek’. De partij kreeg onrechtstreeks bijval in een door België in 1962 besteld rapport van de toen bekende Franse demograaf Alfred Sauvy. Die stelde een demografische neergang van Wallonië vast die maar zou kunnen worden gekeerd door massa-immigratie niet alleen van jonge gastarbeiders maar ook van hun families. Een immigratie uit Vlaanderen sloot Sauvy uit om taalredenen. De Volksunie, 10 maart 1963, schreef onder de titel De Troetelgrijsaard:

“De voorstellen Sauvy tot gezondmaking van de demografische toestand zijn verbijsterend: om de industrie in Wallonië te behouden dienen elk jaar 40.000 buitenlanders geïmporteerd te worden en om het geboortecijfer op te drijven moet Wallonië hogere kinderbijslagen krijgen dan Vlaanderen. Want het evenwicht in België dient hersteld.

Daarom zal Wallonië, dat gedurende 132 jaar het troetelkind was in België, nu de troetelgrijsaard worden die op kosten van gans het land, dus ook en vooral van Vlaanderen, een reeks voorrechten moet verkrijgen hoewel het die reeds bezit. Wij hebben er niets op tegen dat Wallonië zich wil hervatten. Maar niet, eens te meer, op ONZE kosten.”

Naegels argumenteert dat in Wallonië de angst voor een demografische minorisering ten opzichte van het kinderrijke Vlaanderen, wat in Waalse politieke kringen wel eens smalend het Vlaamse ‘lapinisme’ werd genoemd, een glijmiddel was voor een posi-

tieve houding tegenover migratie. Op 15 maart 1964 opende in Luik het eerste integratiecentrum van België. Léon Servais, minister van Tewerkstelling en Arbeid in de regering-Lefèvre (1961-1965) pleitte voor de immigratie van gezinnen. Frans Denis, de bevoegde directeur-generaal, zat ook op die lijn. Immigratie kon worden *“beschouwd als het fundamentele element voor de realisatie van een demografische politiek”*. Minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak bevestigde aan zijn diplomaten in Rome dat vanuit *“demografisch oogpunt de bijdrage van deze buitenlandse bevolking het mogelijk [zal] maken de achteruitgang te compenseren die we in de Waalse provincies vaststellen”*. In Rome, want er werd toen nog uitsluitend gedacht aan Europese immigratie, vooral opnieuw uit Italië en andere Zuid-Europese landen met mensen die – zo werd verondersteld – gemakkelijk konden worden geassimileerd. Ook de eerder genoemde Sauvy die immigratie van Vlamingen en trouwens ook Nederlanders om taalredenen afwees, was geen voorstander van buiten-Europese immigratie want *“de culturele grenzen moeten blijven liggen waar de Geschiedenis ze heeft gelegd”*. Met enige ironie kan men stellen dat de Franse demograaf liever een Frans-Romaanse meltingpot verkoos zonder ‘barbaarse’ (versta Germaans-Nederlandse of buiten-Europese) ingrediënten.

Maar omdat de Zuid-Europeanen zich niet meer massaal geroepen voelden om naar België te komen, was de Belgische industrie, met Fédéchar – de Belgische Steenkoolfederatie – op kop, al begonnen met de rekrutering van gastarbeiders in Marokko en Turkije, een praktijk die geofficialiseerd werd door bilaterale akkoorden met beide landen in 1964. Maar toen was het rijk van de steenkool uit waardoor de immigratie zich op nieuwe sectoren zoals de textielsector richtte. Voor het eerst was er ook massa-immigratie naar Vlaanderen, al bleef

die bescheiden. Het aantal vreemdelingen in Vlaanderen steeg van 2 naar 3%. Toch namen toen reeds tekenen van openlijk racisme toe. In tal van Antwerpse cafés en dancings hingen borden met “Geen honden of Noord-Afrikanen” of “Interdit aux Nord-Africaines”. Dat was overigens niet verboden. In 1966 diende de Franstalige socialist Ernest Glinne een voorstel tot racismewet in, expliciet gericht op de bescherming van immigranten, maar het voorstel haalde het niet omdat het als een opiniedelict werd beschouwd en in sommige pers werd geridiculiseerd.

In het radicaal-rechtse Vlaams-nationalistische blad *Dietsland-Europa* verscheen in de jaren 1960 welgeteld één artikel over immigratie. Het was van de hand van Roeland Raes, toentertijd ondervoorzitter van Were Di. Hij pleitte tegen de immigratie van ‘kleurlingen’. In 1970 steeg de aandacht voor ‘gastarbeiders’ in het maandblad. In november 1971 schreef Karel Dillen, de latere stichter en voorzitter van het Vlaams Blok, voor het eerst over de “op hol geslagen gastarbeidersproblematiek”. Vooral gekleurde niet-Europese migranten werden geproblematiseerd omdat ze niet integreerbaar waren.

De economische recessie en de stijgende werkloosheid leidde in 1974 tot een migratiestop die in feite al vanaf 1967 werd voorafgegaan door een restrictiever immigratiebeleid. De wet had een omgekeerd effect want vele niet-Europese migranten kozen het zekere voor het onzekere en lieten hun families overkomen waardoor in de jaren 1970 de Turkse populatie steeg van 20.000 naar 53.000 en de Marokkaanse van 40.000 naar 105.000. De respectievelijke gemeenschappen werden niet alleen groter ze werden ook jonger en ze vervrouwelijkten. Bij gebrek aan een migratiebeleid leverde dat nieuwe problemen op waardoor immigratie stilaan een politieke thema werd. Dat gebeurde het eerst in Brussel, waar de populatie van niet-Europese migranten veruit het grootst

was. De Schaarbeekse burgemeester Roger Nols, die vooral met zijn anti-Vlaamse politiek in de kijker liep, protesteerde openlijk tegen gezinshereniging. Het radicaal-rechtse Vlaams-nationalisme trok alle registers open. In 1974 organiseerde de VMO betogingen tegen gastarbeiders. In publicaties van de organisatie werden gastarbeiders “uitschot”, “boomkruipers” en “bananenplukkers” genoemd en doken doembeelden op die we vandaag omvolkingstheorieën zouden noemen: er zou een “Europees-negeriaans ras” ontstaan.

In het Vlaams-nationalisme was de breuk tussen een radicaal-rechtse strekking en een mainstreamstroming in de Volksunie reeds zichtbaar. Karel Dillen had al in 1971 ontslag genomen uit de partij en VU-voorzitter Hugo Schiltz noemde in 1975 de VMO de “wandluzen van de Vlaamse beweging”. Dat nam niet weg dat ook in de VU meer en meer kritische stemmen waren te horen over niet-Europese immigratie. Naegels toont dit aan met tal van bronnen. Waar tot dan toe in de VU gewezen werd op de lotsverbondenheid van gastarbeiders met Vlamingen die ook geen werk in eigen streek vonden en in Brussel en Wallonië werden behandeld als “vreemd gespuis”, werden niet-Europese migranten meer en meer gezien als vreemdelingen die zich weigerden aan te passen net zoals de Franstaligen in Vlaanderen. In die atmosfeer werd de VU’er Vic Anciaux in de regering Tindemans IV (1977-1978) als staatssecretaris voor Sociale zaken voor het eerst expliciet bevoegd voor een integratiebeleid. In zijn beleidsnota schreef hij dat een terugkeer van gastarbeiders illusoir was in de eerste plaats omdat ze dat zelf niet wilden. De enige optie was integratie en daarvoor moest er worden geïnvesteerd in taallessen, rechtsbijstand, gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs, “de islamitische vrouw”, de tweede generatie en racismebestrijding. En dat allemaal met een schamele 3,1 miljoen die ervoor op de begro-

ting stond ingeschreven. Nog voor Anciaux goed en wel een begin kon nemen met de uitvoering van zijn beleid viel de regering over het Egmontpact. Met het Vlaams Blok ontstond een nieuwe radicaal-rechtse partij die van meet af aan de strijd tegen de gastarbeiders als een prioriteit zag.

In de eerste synthese over de naoorlogse geschiedenis van de immigratie in België is er dus heel wat te rapen voor de lezer die geïnteresseerd is in de thematiek van WT. Men heeft zelfs de indruk dat Naegels de schijnwerper heeft gericht op het Vlaams-nationalisme, waardoor de evolutie van de standpunten in de toen traditionele politieke families wat buiten beeld blijft. In ieder geval is het uitkijken naar het tweede deel van dit boek.